

İLAHİYAT FAKÜLTESİ MEZUNLARINA VERİLEN PEDAGOJİK FORMASYON EĞİTİMİNİN ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE YÖNELİK TUTUM VE KAYGI DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Macid YILMAZ

Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
macityilmaz@hotmail.com

Öz

Öğretmen adaylarının aldıkları pedagojik formasyon eğitiminin sonucunda, bilişsel, duyuşsal ve beceri alanlarında mesleğe uygun davranış değişiklikleri meydana getirmeleri beklenmektedir. Adayların sahip olacakları etkili öğretmenlik nitelikleri içerisinde, neyi ve nasıl öğreteceklerini bilmelerinin yanı sıra, ne zaman öğretecekleri gibi stratejik tutum ve becerilere de sahip olmaları gerekir. Bu nedenle öğretmen adaylarının pedagojik formasyon derslerine ve öğretmenlik mesleğine karşı tutumları ve mesleki kaygıları onların görev yapacakları eğitim ortamlarındaki iletişim becerilerini, verimliliklerini ve başarılarını etkilemektedir. Bu araştırmada pedagojik formasyon eğitimi alan İlahiyat Fakültesi mezunlarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını ve kaygı durumları etkileyen faktörlerin neler olduğu incelenmektedir.

Çağımızda öğretmenlik, özel uzmanlık bilgisi ve becerisi gerektiren uygulamalı bir meslek olarak kabul edilmektedir. Tarih boyunca öğretmenlik, doğrudan insanla ilgili bir meslek olması yönüyle, sadece bir kazanç kapısı olarak değil, aynı zamanda kutsal bir meslek olarak değerlendirilmiştir. Toplumsal yaşamın sürdürülmesinde, bilgi ve teknolojinin yaygınlaşmasında böylesi önemli bir yere sahip olan öğretmenlik mesleği, çeşitli açılardan en çok tartışılan mesleklerden biridir. Öğretmenlik mesleğinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için mesleki becerilerin yanı sıra bireyin bu mesleğe yönelik ilgi ve sevgisi öncelikli aranan hususlardandır. Çünkü aday öğretmenlerin mesleğe yönelik ilgi ve olumlu tutumları öğretmen yeterliğini sağlayacak en önemli ölçütlerden birisi olarak sayılabilir. Bu nedenle İlahiyat Fakültesi mezunlarının pedagojik formasyon eğitiminde yer alan derslere karşı nasıl bir tutum takındıklarını tespit etmek, bu alanda eğitim veren uzmanlara ve araştırmacılara önemli geri bildirimler sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Pedagojik formasyon, öğretmenlik mesleği, mesleki kaygı.

THE EFFECTS OF THE PEDAGOGICAL FORMATION EDUCATION GIVEN TO THE FACULTY OF THEOLOGY GRADUATES UPON THE ATTITUDES AND ANXIETY LEVELS TOWARDS THE PROFESSION OF TEACHING

Abstract

At the end of the pedagogical formation education that is given to teacher candidates, it is expected that they create behavioral changes which are appropriate to the profession

in cognitive, affective and skill areas. Within the effective teaching qualifications that the candidates will have, it is necessary for them to know what and how to teach as well as having strategic attitudes and skills such as knowing when to teach. Thus, the attitudes and anxiety levels of the teacher candidates on pedagogical formation courses and on the profession of teaching effect their communication skills, productivity and success in the educational environment they will work in. In this study, it is analyzed which factors are effective on the attitudes and anxiety levels of Faculty of Theology graduates, who are given pedagogical formation education, towards the profession of teaching.

In today's world, teaching is considered as a practical profession that requires specialized knowledge and skills. Throughout history, teaching has been considered not only as a way of earning a living but also as a holy profession as it is a profession that is directly connected to human. Teaching profession, which has such an important place in the continuation of communal living and making information and technology widespread, is one of the much-debated professions from various aspects. In order to successfully practice the teaching profession, it is expected that a person must have interest and favor towards this job as well as professional skills. Because, interest and positive attitude of candidate teachers towards the profession, can be regarded as one of the most important criteria to provide teacher proficiency. For this reason, determining what kind of an attitude the Faculty of Theology graduates have towards the lessons given in pedagogical formation education, will provide significant feedback to the experts and researchers giving education in this field.

Keywords: Pedagogical formation, profession of teaching, career concerns.

Giriş

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Pedagojik formasyon programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarında alan bilgisinin yanında öğretmenliğe ilişkin tutum ve davranışlar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, alan bilgisinin yanında öğretmen adaylarının öğretmenliğe ilişkin tutumlarının ve kaygı düzeylerinin tespit edilip değerlendirilmesi gerekir. Bu doğrultuda pedagojik formasyon eğitimi programı öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik kaygı düzeyleri, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ve pedagojik formasyon eğitimine yönelik tutumları üzerinde etkili midir? sorusu araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

Alt problemler ise şöyle belirlenmiştir:

a. Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin görev merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile görev merkezli kaygılar son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?"

b. "Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin öğrenci merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?"

c. "Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin ben merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?"

d. "Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?"

e. "Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin formasyon eğitimine yönelik tutum ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?"

1.1. Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum

Günümüzde öğretmenlik, özel uzmanlık bilgisi ve becerisi gerektiren bir meslek olarak kabul edilmektedir. Statü ve saygınlığı, ülke ve kültürlerle göre değişmekle birlikte öğretmenlik, doğrudan insanla ilgili bir meslek olması yönüyle, öteden beri sadece bir kazanç kapısı olarak değil, aynı zamanda kutsal bir meslek olarak görülmüştür. Türk eğitim tarihinde de bilge kişilerin ve öğretmenlerin hep saygın bir yeri olmuş ve "öğretmen" denince, yaygın bir biçimde toplumda davranış modeli olan bir insan anlaşılmıştır. Yine kültürümüzde öğretmen ve öğretmenliğin erdemlerine dair söylenmiş birçok özdeyiş ve atasözleri bulunmakta, bu meslek dalı yüceltilmektedir. Kısacası öğretmen, insan davranışının mimarı, insan mühendisi, insanın kişiliğini biçimlendiren bir sanatkâr olarak tanımlanabilir.¹

Toplumsal yaşamın ve iş bölümünün bir sonucu olarak meydana gelen ve sosyal yaşamın sürdürülmesinde oldukça önemli bir yere sahip olan öğretmenlik mesleği, çeşitli açılardan en çok tartışılan mesleklerden biridir. Hızlı gelişim ve değişimin yaşandığı günümüzde bütün ülkelerin en büyük çabası, bu değişim sürecine ayak uydurabilecek yeterlilikte donatılmış, nitelikli bireyler yetiştirmektir. Bu amacı gerçekleştirmede etkili araç eğitimidir ve öğretmenler bu etkili aracın önemli bir ögesini oluştururlar.²

Dünyada değişen paradigmlar ışığında eğitimin ilerleme kaydetmesinde en ulvi mesleklerden olan öğretmenliğin önemi herkes tarafından takdir edilmektedir. Şüphesiz toplumsal kalkınma için, ülkelerin yetişmiş insan gücüne ihtiyaç vardır ve öğretmenlerin sunduğu eğitimin kalitesine bağlı olarak, bu insan gücünü sağlayacak başlıca kurumlar okullardır. Öğretmenin mesleki açıdan tecrübe düzeyi, sunacağı eğitimin kalitesinin önemli bir belirleyicisi olarak düşünülebilir. Öğretmenlerin

¹ Mehmet Şişman, *Eğitim Bilimine Giriş*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2014, s. 219.

² Kezban Kuran, *Öğretmenlik Mesleği-Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (Ed. Adil Türkoğlu), Mikro Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 253.

kaliteleri hem hizmet öncesinde iyi yetiştirilmeleri, hem de hizmet içinde kendilerini geliştirecek ortamların oluşturmasıyla sağlanabilir.³

Öğretmenlik mesleğinin başarılı bir şekilde icra edilebilmesi için mesleki beceriler yanında bireyin bu mesleğe yönelik ilgi ve sevgisi en önde gelen hususlardandır. Mesleğe yönelik ilgi, öğretmen yeterliğini sağlayacak en önemli ölçütlerden birisi olarak sayılabilir. Bu ilgi düzeyi öğretmen tutumunun olumlu ya da olumsuz boyutunu ortaya koyar. Bu konuda yapılan çalışmalar, öğretmenlik mesleğine yönelik ilgisi yüksek olan bireylerin, bu mesleğe ilişkin olumlu tutum sahibi olduklarını göstermektedir. Genel olarak öğretmenlerin mesleklerini sevmeleri, mesleklerine bağlı olmaları, toplumsal olarak mesleklerinin gerekli ve önemli olduğunun bilincine ulaşmaları ve mesleki açıdan kendilerini sürekli geliştirmek durumunda olduklarına inanmaları bireylerin mesleklerine yönelik tutumlarını ortaya koyan kriterlerdir.⁴ Bu nedenle pedagojik formasyon sertifikası programına katılan öğretmen adaylarının öğrenme yaşantıları, öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutumlar oluşturacak biçimde düzenlenmeyi gerektirir.

Öğretmenlerin hayat boyu uğraşları olacak bir mesleğe karşı tutumlarını olumlu yapan unsurların araştırılması öğretmen yetiştiren kurumların önemli bir çalışma konusudur. Çünkü bireyde belli bir objeye yönelik tutum oluşturmak ve var olan tutumu değiştirmek eğitimciler için oldukça güç bir iştir. Bireyin var olan tutumlarını değiştirebilmek için öncelikle hedef kitlenin özelliklerinin ve tutumlarının oluşmasına ve gelişmesine neden olan faktörlerin bilinmesi gereklidir.⁵ Dolayısıyla öğretmen adaylarının mesleklerine yönelik ilgi ve beklentileri üst düzeyde olmalı, olumlu tutum geliştirebilmenin yolları aranmalıdır.

Küçükahmet, öğretmen tutumlarının, öğrencileri etkileyen en önemli kişilik özelliklerinden birisi olduğunu ifade ederek öğretmenin icra ettiği mesleğe, öğrenciye ve okul çalışmalarına yönelik tutumların, öğrencilerin öğrenmesine ve kişiliğine geniş ölçüde etki ettiğini söylemektedir. Bireyin mesleğiyle ilgili olumlu tutum geliştirmesi onun mesleğini isteyerek ve severek yapmasına vesile olur. Dolayısıyla öğretmenlik mesleğinin görev, sorumluluk ve rollerini daha iyi bir şekilde üstlenirler.⁶ Öğretmen adayları

³ Süleyman S. Seferoğlu, "Sınıf Öğretmenlerinin Kendi Meslekî Gelişimleriyle İlgili Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri", *Milli Eğitim Dergisi*, sayı: 149, 2001, s. 18 (ss. 12-18)

⁴ Mehmet Temizkan, "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 2008, 461-486, s. 464.

⁵ Münire Erden, "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Sertifikası Derslerine Yönelik Tutumları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı: 11, yıl: 1995, s. 99. (99-104)

⁶ Leyla Küçükahmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s. 68.

için önemli bir diğer konu ise meslek kültürünün elde edilmesidir. Teorik bilgiler ya da alan uygulamaları meslek kültürünü oluşturmaya tek başına yetmemektedir. Aslında bu iki faaliyet kategorisini mümkün mertebe muhtevasında anlamlı bir biçimde birleştiren bir programların oluşturulması gerekir. Buradan hareketle öğretmen adayının derslere devam etmesi, konularla kaynaşması, tartışmalara katılması, öğretimde modern kavramları kendi kişiliğine en uygun düşecek bir şekilde geliştirmesi önem taşır. Nasıl tıp ilminde vakalarla karşılaşmadan yetişme olanağı yoksa öğretmenlik mesleğinde de öğretim sürecine dâhil olmadan, okul, öğrenci ve çevresi gibi eğitsel konular hakkında betimsel ve normatif anlamda bilgi edinmeden yetişme söz konusu değildir.⁷

1.2. Öğretmenlik Meslek Kaygısı

Yunanca bir kelime olan kaygı (anksiyete); endişe, korku, merak anlamlarına gelen bir kavramdır. Duygusal bir tepki olarak kaygı, tehdit edici bir durum karşısında birey tarafından hissedilen huzursuzluk ve endişe durumu, bedensel duygusal ve zihinsel değişimlerle kendini gösteren aşırı uyarılmışlık ve endişe durumudur.⁸ Gelecek nesilleri yetiştirecek olan öğretmenlerin gerekli yeterliklerle donanmış olarak görevlerine başlamalarının büyük oranda mesleklerine karşı hissettikleri mesleki kaygılarından arınmış olmalarına bağlı olduğu ifade edilmiştir.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik kaygılarının belirlenmesi, kaliteli ve nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Türkiye’de yapılan bir araştırmada Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören öğretmen adaylarının kaygıları, mesleğe girişteki sınav ve atanma problemleri, alanında yeterli bilgiye sahip olup olmama ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.⁹ Fuller’e göre öğretmenliği meslek olarak tercih eden ve bunun eğitimi için üniversitedeki ilgili bölüme gelen öğretmen adayları uzmanlık gerektiren bu meslekle ilgili birçok kaygı geliştirmeye başlarlar. Öğretmen olarak üstlenecekleri rol nedeniyle, okul yönetimine, öğrencilere ve öğrencilerin velilerine karşı çeşitli sorumluluklar üstleneceklerdir. Bu sorumluluklar nedeniyle, öğretmen adayları mesleğe ilişkin çeşitli kaygılar taşıyabilmektedirler.¹⁰ Bu alandaki literatüre bakıldığında öğretmen adayının meslek kaygısı ile ilgili olarak belirgin bir tanıma rastlanmamaktadır. Fakat Fuller, öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin kaygılarının belirli zamanlarda belirli noktalarda yoğunlaştığı ve üç

⁷ Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:157, Ankara, 1988, s. 120.

⁸ Özcan Köknel, *Zorlanan İnsan - Kaygı Çağında Stres*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1988, s. 138.

⁹ Nurhayat Özdayı, “Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğrencilerin Mesleki Kaygılarının Toplam Kalite Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, sayı: 12, yıl: 2000, s. 24; ss: 233-248.

¹⁰ Frances F. Fuller, “Concerns of Teachers: A Developmental Conceptualization”, *American Educational Research Journal*, 6(2), 1969, s. 207; 207-226.

alt boyutu olduğu bilgisini paylaşmaktadır. Buna göre, öğretmenlik mesleğine ilişkin kaygılar: Ben-merkezli, görev-merkezli ve öğrenci-merkezli kaygılar olmak üzere üç grup olarak açıklanmıştır.¹¹ Bu mesleki kaygıları sırasıyla ele alalım.

a. Ben-merkezli Kaygı: Bu tür kaygıları taşıyan bir öğretmen adayı, öğretmenlik mesleğini başarı ile sürdürüp sürdüremeyeceği endişesini taşır ve bu nedenle de sürekli olarak yoğun bir stres altındadır. Bu kaygının odak noktası incelendiğinde, bireyin kendisi olduğu görülmüştür. Örneğin "Acaba öğretmenlik bana göre bir meslek mi?" cümlesi bu tür kaygılara arasındadır.

b. Görev-merkezli Kaygı: Görev-merkezli kaygıların odak noktasını ise bireyin öğreticilik görevi oluşturur. Görev-merkezli kaygıları taşıyan bir öğretmen adayı, iyi bir öğretici olabilme kaygısı içindedir ve bu nedenle de alanında kullanabileceği yeni öğretim yöntemlerini, materyallerini ve araç-gereçlerini araştırmaya başlar. Bu kaygıyı taşıyan aday "Acaba öğretmenlik görevimde başarılı olabilmem için bana en iyi kim yardım edebilir?" şeklinde sorular sorar.

c. Öğrenci-merkezli Kaygı: Öğrenci-merkezli kaygılar taşıyan bir öğretmen adayı, öğretim ile ilgili düşüncelerinde ve planlamalarının odağında öğrencilerin olduğu ve bu kaygıyı taşıyan bir öğretmen adayının öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamaya odaklandığı şeklinde açıklanmıştır. Bu kaygıyı yaşayan öğretmen adaylarının kendilerine "Öğrenmenin mümkün, kolay ve çabuk olması için öğrencilere nasıl yardım edebilirim?" gibi sorular sorarlar.

1.3. İlahiyat Fakülteleri ve Pedagojik Formasyon Uygulaması

Nitelikli öğrencilerin yetiştirilmesi elbette nitelikli öğretmenleri yetiştirmekle mümkün olabilir. Öğretmen, öğretme işini nasıl yürüteceğine dair de belli bir düzeyde bilgi ve tecrübe sahibi olmalıdır. Bu nedenle öğretmen, alanıyla ilgili uzmanlık bilgisinin yanında öğretmenlik mesleği ile ilgili bazı bilgi ve becerilere de ihtiyaç duyar. Bu yönüyle meslek olarak ele alınan öğretmenlik, yükseköğretim gerektiren ciddi bir uzmanlık alanıdır.¹² Yüzyılların tecrübesi olarak değerlendirebileceğimiz öğretmenlik meslek bilgisi kapsamında ülkemizde Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) belirlediği esaslar çerçevesinde yükseköğretim kademelerinde öğretmen adaylarına, esas itibarıyla öğretme ve öğrenme olmak üzere iki temel sürece ilişkin yeterlilikler kazandırılması amaçlanmaktadır. Öğretmen adayları öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazanmaları için genel kültür ve genel yetenek bilgisi, mesleki bilgi ve alan bilgisi olmak üzere üç ana alanda yeterli bilgi ve becerilere sahip

¹¹ Fuller, *Concerns of Teachers*, 207-226.

¹² S. Özdemir ve H. İ. Yalın, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Nobel Dağıtım, Ankara, 2000, s. 36.

olmalıdırlar.¹³ Esasen öğrencilerin belli bir derse yönelik tutumları, öğrencinin o dersi başarısında önemli rol oynamaktadır. Sahip oldukları bilgi ve tecrübeyle gelecekte eğitim ortamlarında faaliyet yürütecek olan öğretmen adaylarının mesleğe kaygı düzeylerinin ve tutumlarının ne düzeyde olduğunun bilinmesi, meslek öncesi eğitimde onlara ne tür bir eğitim verilmesi gerektiği konusunda yol gösterecektir.¹⁴

Mesleki açıdan öğretmenlik becerileri, aday öğrencilere; kime, niçin, nerede ve nasıl öğreteceğiyle ilgili bilgi ve becerileri kazandırmaya yönelik “Öğretmenlik Meslek Bilgisi” davranışlarının bir üçüncü boyut olarak programlarda yer alması gerekmektedir. Öğretmenlerin bildiklerini sistemli bir şekilde nasıl öğreteceği, pedagojik formasyon programındaki bilgi ve becerilerle kazandırılmaktadır. Çünkü bir tarih öğretmenini tarihciden, bir kimya öğretmenini kimyacıdan ayıran temel özellik, sağlam bir genel kültür ve alan bilgisinin yanında iyi bir öğretmenlik meslek bilgisine sahip olmasıdır.¹⁵

Toplumsal açıdan geleceğin tasarlanması söz konusu olduğunda öğretmenlik mesleği bazı yönleri ile diğer mesleklerden farklıdır. Öğretmenliği meslek olarak ele almamız, bireyin taşıması gereken kişisel özelliklerden daha çok mesleki özelliklerin varlığı sebebiyledir. İnsani özellikleri yeterli düzeyde olan bir bireyin, öğretmenlik için gerekli şartlardan birini sağladığı, ancak yeterli şartlara sahip olmadığı söylenebilir. Öğretmenlik mesleği, özel uzmanlık bilgisi ve becerisi gerektiren bir meslek olduğuna göre, bu mesleği tercih eden insanların, mesleğin gereklerini tam olarak yerine getirebilmeleri için bir takım yeterliklere sahip olması gerekir.¹⁶ Bu yeterliliklerin kazandırılması öğretmenlerin hizmet öncesi lisans düzeyindeki eğitimleriyle sağlanmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin hizmet öncesi eğitiminin niteliği önemlidir. Daha önceleri öğretmen yetiştiren bir kurum olarak İlahiyat fakültelerinde 1999 yılına kadar lisans eğitimi içerisinde pedagojik formasyon (öğretmenlik meslek) derslerine yer verilmekte, bu doğrultuda DKAB ve İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenleri olarak atanabilmekteydi.

YÖK’ün öğretmen yetiştirme politikalarında bir dizi değişiklikler planlanmış, bunun sonucu olarak yeni İlahiyat Lisans Programında 1998-

¹³ Özcan Demirel, *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 192.

¹⁴ Mehmet Üstüner, “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2006, Sayı 45, s. 120. ss: 109-127.

¹⁵ Leyla Küçükahmet, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s. 6; Münire Erden, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Alkım Yayınları, Ankara, 1999, s. 44.

¹⁶ Mehmet Şişman, *Eğitim Bilimine Giriş*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 219-220, Durmuş Kılıç, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Aydan Matbaacılık, Erzurum, 2005, s. 45.

1999 öğretim yılından itibaren öğretmenlik meslek dersleri kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra öğretmen olmak isteyen adaylara tezsiz yüksek lisans programında üç dönem halinde öğretmenlik meslek derslerinin verilmesi Yükseköğretim Yürütme Kurulu'nun 11.07.1997 tarihli karar ile kabul edilmiştir. İlahiyat Lisans Programı mezunlarının öğretmenliğin yanı sıra önemli bir kısmının Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarında yaygın din eğitiminde din eğitimcisi olarak görevlendirildiği dikkate alındığında, pedagojik formasyon derslerinin İlahiyat Lisans Programı'ndan kaldırılmasının önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir.¹⁷

YÖK, yeniden yapılanma sürecinde, öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere izlediği politikalar ve uygulamalarla öğretmen açığını gideremediği için, farklı dönemlerde öğretmen ihtiyacının karşılanması amacı ile eğitim fakültesi mezunu olmayanların da öğretmen olmasını sağlamak yönünde çeşitli sertifika programları açmıştır. Eğitim Fakültesi dışındaki lisans programı öğrencileri Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programları'na katılarak bahsi geçen mesleki yeterlikleri kazanmaya çalışmaktadırlar.

YÖK'ün 20 Şubat 2014 tarihinde yayınlamış olduğu Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına İlişkin Usul ve Esaslar'ın 6. Maddesine Göre; Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programları, Eğitim/Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Eğitim Bilimleri Bölümü bulunan Üniversitelerde açılmaktadır. YÖK genel kurulunun 2010 yılında aldığı karar ile yapılan değişiklikte, tezsiz yüksek lisans programları kaldırılarak yerine tekrar pedagojik formasyon eğitimi getirilmiş, mezunların yanı sıra İlahiyat Fakülteleri son sınıf öğrencilerinin ve beşinci yarıyılında olan öğrencilerin de formasyondan yararlanmasını sağlayacak 9 kriter yürürlüğe girmiştir.¹⁸ Aşağıdaki tabloda Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programında yer alan derslerin dağılımı verilmiştir.¹⁹

BİRİNCİ YARIYIL					İKİNCİ YARIYIL				
Sıra	Dersin Adı	T	U	K	Sıra	Dersin Adı	T	U	K
1	Eğitim Bilimine Giriş	2	0	2	1	Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3
2	Öğretim İlke ve Yöntemleri	2	0	2	2	Özel Öğretim Yöntemleri	2	2	4
3	Eğitimde Ölçme ve Değ.	2	0	2	3	Seçmeli II: Rehberlik	2	0	2
4	Sınıf Yönetimi	2	0	2	4	Öğretmenlik Uygulaması	2	6	5

¹⁷ Mevlüt Kaya, "Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması İle Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı:14-15, Samsun, 2003, s. 92-93.

¹⁸ YÖK, Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına İlişkin Usul ve Esaslar, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BisFY/Rx/10279/7052802 (17.02.2015).

¹⁹ YÖK, Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına İlişkin Usul ve Esaslar.

İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri

5	Eğitim Psikolojisi	2	0	2				
6	Seçmeli 1: Eğitimde Program Geliştirme	2	0	2				
Yarıyıl Toplamı		12	0	12		8	10	13

Öğretmen adaylarına verilmekte olan pedagojik formasyon programı incelendiğinde genel anlamda mesleği iyi bir şekilde uygulayabilmeleri amacıyla DKAB/İHL meslek dersleri öğretmen adaylarına gerekli bilişsel, duyuşsal ve beceriye dayanan davranışları kazandırabileceği düşünülmektedir. Esasen bir din eğitimcisinin sahip olması gereken; bilgi, fikir, düşünce, açıklama, analiz ve yorumlar mesleğin bilişsel yönünü ifade etmekle beraber öğretmenlik mesleği, uygulamalı bir meslek olduğu için öğrenilen bilgilerin uygulamaya yansıyan yönlerinin araştırılması ve geliştirilmesi de gerekmektedir.

Konuyla ilgili olarak *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları* adlı çalışmasında Aydın, din eğitimcileri açısından öğretmenlik mesleğinin duyuşsal boyutunun da gözden kaçmamasını vurgular. Çünkü burada din gibi hassas ve önemli bir olguyla ilgilenme söz konusudur. Bu bağlamda öğretmenin mesleğe karşı sevgisi, ilgi düzeyi, hal ve tavırları, alışkanlıkları ve tutumlarının bütünü, din eğitimcisinin sahip olması gereken duyuşsal davranışlar olarak açıklanabilir. Böylesine çok yönlü etkiye sahip, son derece nazik bir içeriğe sahip din derslerini herkesin kolayca okutabileceğini düşünmek Aydın'a göre asla hoş görülmez. Çünkü bu tutum yarar yerine daha çok zarar getirir.²⁰ Zira öğretmenlik, çoğu zaman sevgi, fedakârlık ve gayret gerektiren bir meslektir.

Pedagojik formasyon eğitiminin önemine vurgu yapan Muştan da 21. yüzyılda, öğretmenlerin güçlü alan bilgisi yanında, çağdaş öğretim teknolojileri, özellikle de pedagojik formasyon bilgisiyle donanmış olmalarının ön plana çıktığını söylemektedir. Çünkü öğretmenlik formasyonu ile kazanılan bilgiler, öğretmen adayına bir üniversite eğitimi ile alacağı teorik bilgileri aktarmanın yanı sıra, bu bilgileri uygulamada karşılaşılan durumlarda ve sorunların çözümünde kullanabilme yollarını göstermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu eğitim öğretilen alanla ilgili özel öğretim yöntemlerinin öğretilmesini de içermektedir.²¹

Ülkemiz eğitim sisteminde öğretmen adayının eğitimi sonucu aldığı öğretmenlik sertifikası, onun bu mesleğe başlamasında tek kriter olarak görülmektedir. Çünkü sertifika, bir kişinin çalıştığı meslek alanıyla ilgili olarak onun profesyonel standartlar ölçüsünde performans göstereceği anlamını taşımaktadır.²²

²⁰ Muhammet Şevki Aydın, *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1996, s. 6,7.

²¹ Türkan Muştan, "Dünyada ve Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmede Yeni Yaklaşımlar", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, sayı: 29, 2002, s. 115-127.

²² Muştan, "Dünyada ve Türkiye'de...", 125.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Araştırmanın amacı üniversitelerin para, zaman ve emek harcayarak yürüttükleri Pedagojik Formasyon Sertifika Programı'nın, ilahiyat mezunu öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik kaygı düzeylerini, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını ve pedagojik formasyon eğitimine yönelik tutumlarını etkileyip etkilemediğini belirlemektir.

Okullardaki din eğitiminde kaliteli hizmetlerin üretilebilmesi, bilgiyi kazanma ve kullanma yollarını bilen öğretmenlerin yetiştirilmesine bağlıdır. Kaliteli hizmeti sağlayacak bireylerin yetiştirilmesinde öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenlerin öğrenme ve öğretme faaliyetlerinde başarılı olabilmesi ve öğrencileri eğitim sürecinde motive edebilmesi için eğitim-öğretim alanındaki bilgi ve becerilerinin yanı sıra, yeterli bir kaygı düzeyine ve mesleğiyle ilgili olumlu tutumlara da sahip olması gerekmektedir. Öğretmenin, mesleğe yönelik kaygı düzeyi ve tutumu onun mesleğinde nasıl bir meslek anlayışı sunacağına en güçlü belirtilerindendir. Bu çalışmadan elde edilen verilerin öğretmen adaylarının mesleki tutumlarının belirlenmesi, bundan sonraki pedagojik formasyon eğitimi planlamalarında öğretim programlarının hedef ve içeriklerinin yeniden düzenlenmesinde ve mesleğe dönük olumlu tutumu sağlayıcı önlemlerin alınmasında katkısı olacağı düşünülmektedir.

Günümüzün karmaşık dünyası, çok hızlı bir değişim ve dönüşümün söz konusu olduğu, bilginin üretilmesi, kullanılması ve aktarılmasına yönelik her alanda (sosyal, siyasal, dini, ekonomik vb.) değişmelerin yaşandığı bir dönem geçirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sosyal hayatımızdaki genel değişmelere paralel olarak eğitim alanında da birçok değişimler zorunlu hale gelmiştir. Çünkü bilgi toplumuna ulaşmadaki süreçte bilgi tabanlı değişim hareketleri yetişmekte olan öğretmen adaylarının da eğitimden beklentilerini değiştirmiştir.²³ Bu yönüyle, pedagojik formasyon programındaki öğrenciler, bir anlamda meslek eğitimi aldıkları için verilen eğitimin çağın ihtiyaçlarını karşılayan nitelikte olması ve bireyleri mesleğe hazırlayabilmesi için, onlara birinci elden iş yaşantılarının sağlanması gerekmektedir. Bu nedendir ki bir ülkenin kalkınmasında, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, toplumdaki huzur ve sosyal barışın sağlanmasında, bireylerin sosyalleşmesi ve toplumsal hayata hazırlanmasında, toplumun kültür ve değerlerinin genç kuşaklara aktarılmasında öğretmenlerin başrolde olmaları gerekmektedir.²⁴ Toplumun öğretmenlere yüklediği bu büyük sorumluluk alanında Din

²³ Salih Z. Genç ve M. Yunus Eryaman, "Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007; 9(1), 89-102.

²⁴ Yüksel Özden, *Eğitimde Dönüşüm Eğitimde Yeni Değerler*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 1999, s. 9.

Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ve İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerinin önemli bir paya sahip olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple ülkemizde yürütülen din eğitiminde kalıcı başarıların elde edilebilmesinde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Çünkü düşünen, sorgulayan, araştıran, dini bilinç ve sorumluluklarının farkında olan bireyleri yetiştiren öğretmenlerin eğitim-öğretim faaliyetlerinde başarılı olabilmesi ve öğrencileri öğrenme sürecine motive edebilmesi için, öğrenme ve öğretme alanındaki bilgi ve becerilerinin yanında, öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutumlara ve kaygı düzeyine sahip olması gerekmektedir.

Öğretmenlerin eğitim verirken yaşadıkları kaygıların birçok sebebi olduğu bilinmektedir. Örneğin öğrencilerinin kendisini sevip sevmeyeceği, kabul görmeme endişesi, ders konuları için materyal temininde zorlanabileceği, hata yapma düşüncesi, okul yönetimi yahut diğer öğretmen ve velilerle anlaşmazlık yaşama ihtimali gibi nedenler mesleki kaygı düzeyini artırmaktadır. Kişisel düzeyde ise, sınıfın kontrolünü, motivasyonunu ve dersin amaçlarının gerçekleştirme gibi konularda yetersizlik hissi de öğretmendeki benzer kaygıları tetiklemektedir.²⁵ Diğer taraftan öğretmen adaylarının yaşadıkları kaygının mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmeye yardımcı, motivasyonunu artıran, aktif bir eğitimci olmasında da söz konusu olabilmektedir.

2.2. Araştırmanın Modeli

Araştırma, ön-test son-test tek gruplu yarı deneysel desen üzerine kurgulanmıştır. Karasar'a göre deneysel model, araştırmacının kontrolü altında değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini keşfetmek için gözlenmek istenen verilerin üretildiği araştırma alanıdır. Deneysel modelin söz konusu olduğu her araştırmada mutlaka bir karşılaştırma vardır. Bu belli bir şeyin kendi içindeki değişimleri ya da bu "şey"ler arası ayrımların karşılaştırılması anlamında olabilir. Tek gruplu ön-test ve son-test modelinde bir gruba bağımsız değişken uygulanır ve uygulama öncesi ve sonrası ölçme yapılır. Modelde grubun ölçme araçlarından aldıkları ön-test ve son-test puanlarının aritmetik ortalaması arasında anlamlı farklılık varsa uygulamanın etkili olduğu kabul edilir.²⁶

2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 akademik yılı güz yarıyılında, Atatürk Üniversitesi K. Karabekir Eğitim Fakültesinde Pedagojik Formasyon Sertifika Programında öğrenim gören DKAB ve İmam Hatip Meslek Lisesi Öğretmenliği programında yer alan İlahiyat Fakültesi mezunu öğrenciler

²⁵ Lori A. Wagner, Occupational Stress And Coping Resources of K-12 Probationary Teachers, Doktora Tezi, University of Denver, 2009, USA, s. 24.

²⁶ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 87, 88.

oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, evren içerisinde basit tesadüfî örneklem tekniği²⁷ ile ulaşılabilen 104 kişiden oluşmaktadır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplamak amacıyla 'ÖMB (Öğretmenlik Meslek Bilgisi) derslerine yönelik direnç ölçeği'nin, ÖMB derslerinde yaşanan sorunların belirlendiği soruların ve 'Öğretmen Adayı Kaygı ölçeği'nin bulunduğu anket formu kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının ÖMB derslerine yönelik dirençlerini tespit amacıyla, Yüksel (2004b) tarafından geliştirilen "ÖMB derslerine yönelik direnç ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal formunda beşli likert tipi 41 madde yer almaktadır.

Bu çalışmada kaygı düzeyini tespit etmek amacıyla Saban, Korkmaz ve Akbaşı tarafından, Borich 'den uyarlanarak geliştirilen "öğretmen Adayı Kaygı ölçeği" kullanılmıştır.²⁸ Bu ölçek; 1."Kaygılanmıyorum", 2."Çok Az Kaygılanıyorum", 3."Kısmen Kaygılanıyorum", 4."Oldukça Kaygılanıyorum" ve 5."Çok Kaygılanıyorum" olmak üzere beşli likert tipi olarak hazırlanmıştır. Öğretmen adayları kaygı ölçeği, her biri 15 maddeden oluşan üç alt boyut içermektedir. Bunlar, 'ben-merkezli kaygılar', 'görev-merkezli kaygılar' ve 'öğrenci-merkezli kaygılar' şeklinde toplam 45 maddeden oluşmaktadır.

2.5. Araştırmanın Uygulanması ve Veri Analizi

İki dönem halinde alınan pedagojik formasyon eğitiminde öğrenciler ilk dönemde uzaktan eğitim yoluyla bazı dersleri almakta ikinci dönemde ise yüz yüze olarak Özel Öğretim Yöntemleri, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı ve Öğretmenlik Uygulamasını almaktadırlar. Araştırmamız ikinci dönem başında ve sonunda olmak üzere iki defa (ön-test, son-test) şeklinde uygulanmıştır.

Öğretmen adaylarının mesleki kaygılarını ve pedagojik formasyon derslerine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla 2013-2014 akademik yılında Atatürk Üniversitesi K. Karabekir Eğitim Fakültesinde Pedagojik Formasyon Sertifika Programında öğrenim gören 104 DKAB ve İmam Hatip Meslek Lisesi Öğretmenliği programı öğretmen adayına araştırmacı tarafından bizzat uygulanmıştır.

Anket formundan elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve SPSS 20.0 istatistik programı kullanılarak verilerin frekansları, ortalamaları, standart sapmaları belirlenmiştir. Uygulanan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda, ölçeklerden elde edilen toplam puanların normal

²⁷ Tesadüfî Örneklem: Tanımlanan evrendeki her elemanın eşit ve bağımsız seçilme şansı olmasıdır. Bkz. Remzi Altunışık vd., Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Yayınları, Sakarya, 2010, s. 137-138.

²⁸A.Saban, İ.Korkmaz ve S.Akbaşı, "Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıları", *Eurasian Journal of Educational Research*, 17 (5), 2004, ss.198-208.

ve homojen dağılım gösterdiğinin tespit edilmesi nedeniyle, istatistiksel analizlerde parametrik testlerin kullanılması yoluna gidilmiştir. Araştırmanın alt problemlerine cevap aramak için ilişkili Ölçümler İçin T-Testi uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizi ile yorumlamalarda, $p < ,05$ anlamlılık düzeyi referans alınmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, öncelikle araştırmanın örneklem grubunu oluşturan bireylerle ilgili olarak kişisel bilgilere yönelik dağılımlara, daha sonra da araştırmanın alt problemlerine yönelik olarak elde edilen bulgulara ve bu bulgularla ilgili yapılan yorumlara yer verilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Görev Merkezli Kaygılar Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları ile Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma

Araştırmanın birinci alt problemi; “Formasyon eğitimi alan öğrencilerin görev merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; öğrencilerin “Görev Merkezli Kaygılar Ölçeği”ne vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği ilişkili Ölçümler İçin T-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Öğrencilerin Görev Merkezli Kaygılar Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları İle Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Görev Merkezli Kaygı	N	X	S	Sd	t	p
Ön-Test	104	30,33	8,52	88	3,995	,000
Son-Test	104	24,89	9,09			

Yapılan ilişkili Ölçümler İçin T-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin görev merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır [$t= 3,995$; $p<.05$]. Bu bulgu bize, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almadan önceki görev merkezli kaygılarının, eğitim aldıktan sonra azaldığını göstermektedir. Buna göre öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almalarının, onların görev merkezli kaygılarını etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarının kaygılarının düşük olmasının nedenlerinden biri, öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu

tutumlarıdır. Bazı araştırmalarda²⁹ tutum ile kaygı arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş, yani mesleğe yönelik tutum olumluya doğru gittikçe, bireyin kaygısının azaldığı görülmüştür.

Cabı ve Yalçınalp, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik kaygılarının belirlenmesi amacıyla yaptıkları nitel bir çalışmada öğretmen adaylarında öğrenci ile iletişim, iş bulma, okul yaşantısı, ekonomik yaşantı, mesleki kabul ve çevre ile ilgili kaygılar olduğunu tespit etmişlerdir.³⁰ Formasyon programında verilen eğitimle öğretmen adaylarının mesleki kaygıların giderilmesine yönelik bilgilendirme ve yönlendirmelerin destekleyici mahiyette olduğu, bu konu ile ilgili olarak adayların farkındalıklarının artırılmasının söz konusu olduğu ve mesleki kaygının bu nedenle azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Zira kendisini mesleğe yeterince hazırlıklı hissetmeyen, bilgi birikimi, tecrübesi az olan ve bilgisini kullanamayan kişiler, daha çok kaygı duymaktadırlar. Literatürde yer alan benzer konudaki bulgular çalışmamızdaki bulguları destekler mahiyettedir.³¹ Saban ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada görev merkezli kaygılar sınıf düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Öğretmenlik eğitiminin sonuna doğru adayların kaygı düzeylerinin azaldığına dair çalışmamızdaki bulguları destekleyen sonuçlar elde edilmiştir.³²

3.2. Öğrencilerin Öğrenci Merkezli Kaygılar Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları ile Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma

Araştırmanın ikinci alt problemi; “Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin öğrenci merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; öğrencilerin “Öğrenci Merkezli Kaygılar Ölçeği”ne vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği İlişkili Ölçümler İçin T-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

²⁹ Türkan Doğan ve Aysel E. Çoban, “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 34, sayı 153, 2009, s. 165.

³⁰ E. Cabı ve S. Yalçınalp, “Öğretmen Adaylarının Mesleki ve Eğitim Teknolojilerini Kullanma Kaygı Düzeylerine Yönelik Görüşleri”, *IV. International Educational Technology Conference*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 579, 2009.

³¹ Z. Çubukçu ve A. Dönmez, “Anxiety Levels of Teacher Candidates”, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 7 (1): 2011 s. 15,16 Ss.3-25;; Ü. E. Ünal ve A. Alaz, “Coğrafya Öğretmenliğinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi A.K. Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı: 26, 2008. s. 1 -13.

³² A. Saban vd., “Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıları”, s. 198-208.

Tablo 3: Öğrencilerin Öğrenci Merkezli Kaygılar Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları İle Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Öğrenci Merkezli Kaygı	N	X	S	Sd	t	p
Ön-Test	104	36,77	12,17	88	3,440	,001
Son-Test	104	30,19	11,73			

Yapılan İlişkili Ölçümler İçin T-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenci merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır [$t= 3,440$; $p<.05$]. Bu bulgu bize, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almadan önceki öğrenci merkezli kaygılarının, eğitim aldıktan sonra düştüğünü göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almalarının, onların öğrenci merkezli kaygılarını etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Bu bulguya bakıldığında öğretmen adaylarının pedagojik formasyon eğitimleri süresince kazanmış oldukları bilgi, beceri ve deneyimler sonucu öğretmenlik mesleğinin görev ve sorumlulukları hakkında fikir sahibi oldukları, öğretmenlik mesleğine atanma süreci öncesinde bu meslekte başarılı olup olmayacakları konusunda bir özgüven kazandıkları, bu nedenle de kaygılarının azaldığını söylemek mümkündür. Literatürde Taşğın'ın yaptığı bir çalışmada benzer bir sonuç elde edilmiştir.³³

Öğrencilerin öğretim ile ilgili düşüncelerinde ve planlamalarının odağında bizzat kendilerinin olduğu kaygılarda, öğretmen adayının eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağı ile ilgili çekincelerinin olması normal bir düşüncedir. Bu stres ve kaygının azaltılması ile ilgili literatürde çeşitli tavsiyelere rastlanmaktadır. Örneğin Baltaş ve Baltaş³⁴, stres ve kaygıya neden olan olaylarla ilgili başa çıkma yollarını bedensel, zihinsel ve davranışa ait olmak üzere üç grupta toplar. Uyum bozukluğuna yol açan inançların kaynağına yönelik uğraşların duygu ve düşünceleri olumlu yönde etkileyip kaygıyı azaltacağını söyler. Ayrıca zihinsel düzenleme tekniğini kullanarak zihni rahatlatmayı, girişkenlik davranışları geliştirerek de kaygıyla başa çıkılabileceğini ifade etmektedir. Cüceloğlu³⁵ ise, aynı fiziksel ve sosyal ortam içinde bazı kimselerin son derece gergin ve stresli, bazı kimselerin

³³ Özden Taşğın, "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okuyan Öğretmen Adaylarının Meslekî Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Kastamonu Eğitim Dergisi, 2006, 14(2), s. 679-686.

³⁴ Acar ve Zuhul Baltaş, *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 310, 311.

³⁵ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, İstanbul, 1993, Remzi Kitabevi, s. 324.

ise, daha rahat ve mutlu olabileceğini söylemektedir. Ona göre stres ve kaygılar, esas olarak bireylerin karşılaştıkları olayları değerlendirme ve çözümleme biçiminden kaynaklanır. Dolayısıyla Formasyon eğitimi ile adayların iki dönem boyunca aldıkları dersler okullardaki öğretmenlik uygulamalarıyla öğretmenlik mesleğini anlamlandırışı, değerlendirışı ve öğretim üyelerinin eğitsel konulardaki yönlendirışı, onların stres ve kaygılarını azaltmada, kontrol altına almada temel faktör olarak değerlendirilebilir.

3.3. Öğrencilerin Ben Merkezli Kaygılar Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları ile Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma

Araştırmanın üçüncü alt problemi; “Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin ben merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; öğrencilerin “Ben Merkezli Kaygılar Ölçeği”ne vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği İlişkili Ölçümler İçin T-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Öğrencilerin Ben Merkezli Kaygılar Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları İle Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Ben Merkezli Kaygı	N	X	S	Sd	t	p
Ön-Test	104	27,33	9,92	95	6,020	,000
Son-Test	104	18,95	7,74			

Tabloda verildiği üzere yapılan İlişkili Ölçümler İçin T-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin ben merkezli kaygılar ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır [$t= 6,020$; $p<.05$]. Bu bulgu bize, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almadan önceki ben merkezli kaygılarının öğrenci merkezli kaygılarında olduğu gibi, eğitim aldıktan sonra düştüğünü göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almalarının, onların ben merkezli kaygılarını etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir.

Pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının son testte kaygı düzeyinin düşük çıkması anlamlı bir bulgudur. Esasen öğretmen adaylarının mesleki eğitimleri süresince bilişsel, duyuşsal ve psikomotor

beceriler alanlarında mesleğe uygun davranış biçimleri geliştirmeleri ve özellikle de Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı ve Özel Öğretim Yöntemleri derslerinde elde ettikleri tecrübelerin benlik algılarında olumlu izler bıraktığı şeklinde yorumlanabilir. Çünkü mesleğe başladığında neyi, nasıl ve ne zaman öğretecekleri konusunda bilgi sahibi olmaları, onların ben merkezli kaygılarını azaltmıştır. Formasyon eğitiminin kazandırdığı donanımına sahip öğretmen adayları da karşılaşabilecekleri her türlü güçlüğü üstesinden gelme becerisine sahip olmakta ve bu onların motivasyonlarını artırıcı etki yapmakta ve mesleki kaygıya sebep olacak olumsuz durumları aşabilmelerini sağlamaktadır. Zira öğretmen adayları eğitimleri boyunca muhtemel eğitimsel durumlar konusunda bilgi, duygu ve beceri edinmektedirler.

3.4. Öğrencilerin Formasyon Eğitime Yönelik Tutum Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları ile Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma

Araştırmanın dördüncü alt problemi; “Formasyon eğitimi alan öğrencilerin formasyon eğitime yönelik tutum ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; öğrencilerin “Formasyon Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği”ne vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği İlişkili Ölçümler İçin T-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Öğrencilerin Formasyon Eğitime Yönelik Tutum Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları İle Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Formasyon Eğitime Yönelik Tutum	N	X	S	Sd	t	p
Ön-Test	104	99,79	12,52	81	-1,955	,054
Son-Test	104	102,48	14,08			

Yapılan İlişkili Ölçümler İçin T-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin formasyon eğitime yönelik tutum ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur [$t = -1,955$; $p > .05$].

Bu bulgu bize, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almadan önceki eğitime yönelik tutumlarının, eğitim aldıktan sonra değişmediğini göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin formasyon eğitimi almalarının,

onların formasyon eğitimine yönelik tutumlarını etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir. Bu bulgu, YÖK'ün şu an uygulamakta olduğu şekliyle iki dönem içerisinde sıkıştırılmış bir programla verilmekte olan Pedagojik formasyon eğitiminin aday öğretmenlerin formasyon eğitimine yönelik tutumlarını değiştiremeye yetmediği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü çağdaş eğitim anlayışında bu tür paket programlarla kısa sürede öğretmen yetiştirme anlayışı bulunmamaktadır. Yapıcı ve Yapıcı da araştırmaları sonucunda öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimlerini lisans eğitimi boyunca almalarının gerekliliğini vurgulamaktadırlar.³⁶ Ayrıca araştırmaya katılan adayların tamamının mezun öğrencilerden oluşması ve birçoğunun Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere bazı eğitim kurumlarında öğretmenlik tecrübelerinin bulunması, pedagojik formasyona yönelik tutumlarının ön test ve son test arasında farklılaşmamasına sebep olmuş olabilir.

3.5. Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları ile Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma

Araştırmanın beşinci alt problemi; “Formasyon eğitimi alan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; öğrencilerin “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği”ne vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği İlişkili Ölçümler İçin T-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ön-Test Toplam Puan Ortalamaları İle Son-Test Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum	N	X	S	Sd	t	p
Ön-Test	104	35,37	4,41	98	-,875	,384
Son-Test	104	35,78	4,79			

Yapılan İlişkili Ölçümler İçin T-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ön-test toplam puan ortalamaları ile son-test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur [$t = -,875$; $p > .05$]. Bu bulgu bize,

³⁶ M. Yapıcı ve Ş. Yapıcı, “Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyona İlişkin Metaforları”, *Turkish Studies*, 8 (8), Ankara, 2013, ss. 1421-1429.

öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almadan önceki öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının, eğitim aldıktan sonra değişmediğini göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almalarının, onların öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir. Tabloda görüldüğü üzere istatistiksel olarak anlamlı olmasa bile ön test ve son test toplam puanları arasında matematiksel olarak küçük bir bulunmaktadır. Dolayısıyla adaylarda öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu bir tutumun söz konusu olduğu söylenebilir. Ayrıca literatüre bakıldığında Bümen ve Özaydın'ın yaptığı çalışmada da öğrencilerin eğitim süreci sonunda öz yeterlik inançlarının anlamlı derecede arttığı, ancak mesleğe yönelik tutumlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir.³⁷

Elde edilen bu bulgu, pedagojik formasyon eğitimi alan adayların bu eğitime başlamadan önce mesleğe yönelik olumlu tutum ve meslek bilincine sahibi oldukları ve bu hususta istekli oldukları şeklinde yorumlanabilir. Yukarıda da değinildiği üzere iki dönem halinde bir yıl gibi kısa bir sürede öğretmen yetiştiren bir programın, bu süre içinde öğrenciler üzerinde mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirebilmesinin güç olduğu söylenebilir. Uygulama yaptığımız Atatürk Üniversitesi K. Karabekir Eğitim Fakültesi'nde yürütülmekte olan pedagojik formasyon eğitiminde öğrenciler ilk dönemde uzaktan eğitim yoluyla internet üzerinden dersleri almakta, ikinci dönem ise yüz yüze olarak Öğretmenlik Uygulamasının yanı sıra Özel Öğretim Yöntemleri, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı derslerini almaktadırlar. İkinci dönem aldıkları bu dersler, öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumundan ziyade mesleki davranış/beceri kazanmasına imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda adayların öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutumlarının varlığı, atandıktan sonra da öğretmen olarak bu mesleği nitelikli bir şekilde yürütebileceklerinin göstergesi sayılabilir.

Uygulanmakta olan pedagojik formasyon programının, üniversiteye girerken öğretmen olmaya karar vermemiş ve dört yıllık lisans eğitimini öğretmen olmak amacıyla almamış olan bir öğrenci grubuyla yürütülmesi, mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmeyi daha da güçleştirmektedir. Zira İnceoğlu'na göre tutum bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğeler içerir. Tutumun oluşturulması ve geliştirilmesi oldukça karmaşık, toplumsal ve kültürel boyutta da düşünülmesi gereken bir konudur. Tutumlar sistematik ve hiyerarşik bir biçimde belli tarzlarda örgütlendiğinde değer sistemlerini oluştururlar.³⁸ Bu bağlamda adaylarda mesleğe yönelik kalıcı ve olumlu

³⁷ Nilay T. Bümen ve Türkan E.Özaydın, "Adaylıktan Göreve Öğretmen Özyeterliği ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlardaki Değişimler", *Eğitim ve Bilim*, 2013, Cilt 38, Sayı 169, s. 118. ss.109-124.

³⁸ Metin İnceoğlu, *Tutum Algı İletişim*, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 20-30.

tutumların kazanılması için, öğretmen yetiştirme politikamızın daha sağlam temellere oturması gerektiği söylenebilir.

4. Sonuç

Eğitim sistemimizin başarılı olabilmesinde öncelikle öğretmenin gerekli donanıma sahip olması önem taşır. Bu yüzden sistemin sağlıklı işleyebilmesi için öğretmen adaylarının, lisans eğitimleri süresinde mesleğe yönelik ilgilerinin artırılması, atama öncesi ihtiyaç duyulan yeterlikler konusunda bilinçli bir eğitimden geçirilmesi gerekmektedir.

Çalışmamızda elde edilen sonuçlar öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almalarının, onların görev merkezli kaygılarını etkilediği, formasyon eğitimi almadan önceki öğrenci merkezli kaygılarının ve ben merkezli kaygılarının eğitim aldıktan sonra düştüğünü göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almalarının, onların öğrenci merkezli kaygılarını etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Aday öğretmenlerin aldıkları eğitimlerdeki ders içeriklerinin, onların bu konudaki kaygılarını düşürüp, kontrol altına almalarında yardım ettiği sonucu çıkarılabilir. Zira kaygıyı oluşturan ve öğrencinin gerginliğine sebep olan nedenlerin daha iyi anlaşılacak olumlu tutum geliştirildiği, branşları ile ilgili geliştirdikleri materyallerin, öğrendikleri yöntem/teknik bilgisi ve staj okullarında edindikleri tecrübelerin onların kaygılarının azaltmalarına yardımcı olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmada öğrencilerin öğretmenlik meslek bilgilerinden oluşan pedagojik formasyon eğitimine yönelik nasıl bir tutum sahibi olduğu incelenmiş ve öğrencilerin formasyon eğitimi almadan önceki eğitime yönelik tutumlarının, eğitim aldıktan sonra değişmediği tespit edilmiştir. Mezun ve başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere çeşitli resmi kurumlarda çalışan öğrencilerden oluşan, istekli ve belli düzeyde akademik başarıya sahip aday öğretmenlerin bu anlamda yeterli bilinç düzeyine önceden de sahip oldukları, dolayısıyla aldıkları eğitimin pedagojik formasyon eğitimine yönelik tutumlarını etkilemediği söylenebilir. Bunun nedenlerine inildiğinde, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik önceden güçlü bir inanç sistemi geliştirdikleri görülmüştür. Zira yaptığımız istişarelerde bu derslere giren öğretim üyelerinin görüşleri de bu fikri doğrulamaktadır.

Öğretmen adayı öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almadan önceki öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının, eğitim aldıktan sonra değişmemesi ise öğretmen yetiştirme sisteminden kaynaklanan bir sorun olarak yorumlanabilir. Çünkü gelişmiş hiçbir ülkede paket programlarla kısa sürede öğretmen yetiştirme politikası uygulanmamakta, aksine öğretmenlik uzun soluklu ve çok boyutlu bir eğitim alanı olarak görülmektedir. Buna ek olarak öğretmen yetiştirme konusunda başarılı olan ileri ülkelerde; öğretmen adaylarının belirlenmesi ilgi, yetenek ve

kabiliyetler doğrultusunda gerçekçi bir yönlendirme sistemi temel alınmaktadır.

5. ÖNERİLER

a. Nitelikli öğretmen adaylarının yetiştirilmesinde ve seçiminde yeterli düzeyde kaygı ve olumlu tutum edinmesine vesile olacak yeni politikalar üretilmelidir.

b. Kısa süreli pedagojik formasyon eğitimindeki sınırlılıklar dikkate alınarak program süresinin uzatılması, adayın mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmesi yönünde daha etkili olacaktır. Bu nedenle pedagojik formasyon eğitimi, lisans dönemi çerisinde bütün öğretim yıllarına dağıtılarak üniversite eğitimi esnasında verilmelidir.

c. Başka araştırmalarla, pedagojik formasyon eğitiminin verimliliği analiz edilebilir.

d. Araştırma ile ilgili olarak daha çeşitli ve daha detaylı bilgi edinmek için, farklı ölçekler kullanılarak, farklı araştırma evrenlerinde betimsel ve deneysel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

ALTUNIŞIK, R. vd., (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Yayınları, Sakarya.

AYDIN, M. Ş. (1996) Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

BALTAŞ, A. ve Z. (1993), Stres ve Başa Çıkma Yolları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

BÜMEN, N. T. ve Özaydın, T. E. (2013), "Adaylıktan Göreve Öğretmen Özyeterliği ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlardaki Değişimler", Eğitim ve Bilim, Cilt 38, Sayı 169, ss.109-124.

CABI, E. ve Yalçınalp, S. (2009), "Öğretmen Adaylarının Mesleki ve Eğitim Teknolojilerini Kullanma Kaygı Düzeylerine Yönelik Görüşleri", IV. International Educational Technology Conference, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 579.

CÜCELOĞLU, D. (1993), İnsan ve Davranışı, İstanbul, Remzi Kitabevi.

ÇELİKTEN, M., Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005), "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 19 (2), ss. 207-237.

ÇUBUKÇU, Z. ve Dönmez, A. (2011), "Anxiety Levels Of Teacher Candidates", Eğitimde Kuram ve Uygulama, 7 (1), ss. 3-25.

- DEMİREL, Ö. (1999), Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- DOĞAN, T. ve ÇOBAN, A.E. (2009), Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim ve Bilim, Cilt 34, sayı 153, ss. 157-168.
- ERDEN, M. (1995), "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Sertifikası Derslerine Yönelik Tutumları", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 11, ss. 99-104.
- ERDEN, M. (1999), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yayınları, Ankara.
- FULLER, F. F. (1969), "Concerns of Teachers: A Developmental Conceptualization", American Educational Research Journal, 6(2), ss. 207-226.
- GENÇ, S. Z. ve ERYAMAN, M. Y. (2007), "Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 89-102.
- İNCEOĞLU, M. (2010), Tutum Algı İletişim, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KARASAR, N. (2005), Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KAYA, M. (2003), "Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması İle Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, sayı:14-15, Samsun, ss. 89-115.
- KILIÇ, D. (2005), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Aydan Matbaacılık, Erzurum.
- KÖKNEL, Ö. (1988), Zorlanan İnsan - Kaygı Çağında Stres, Altın Kitaplar, İstanbul,
- KURAN, K. (2002), Öğretmenlik Mesleği-Öğretmenlik Mesleğine Giriş (Ed. Adil Türkoğlu), Mikro Yayıncılık, Ankara.
- KÜÇÜKAHMET, L. (2002), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- (2003), Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- MUŞTAN, T. (2002), "Dünyada ve Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmede Yeni Yaklaşımlar", Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, sayı: 29, ss. 115-127.

- ÖZDAYI, N. (2000), "Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğrencilerin Mesleki Kaygılarının Toplam Kalite Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, sayı: 12, ss: 233-248.
- ÖZDEMİR, S. ve YALIN, H. İ. (2000), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Nobel Dağıtım, Ankara.
- ÖZDEN, Y. (1999) , Eğitimde Dönüşüm Eğitimde Yeni Değerler, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- SABAN, A., KORKMAZ, İ. ve AKBAŞLI, S. (2004) "Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıları", Eurasian Journal of Educational Research, 17 (5), ss.198-208.
- SEFEROĞLU, S. S. (2001) , "Sınıf Öğretmenlerinin Kendi Meslekî Gelişimleriyle İlgili Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri", Milli Eğitim Dergisi, sayı:149, ss. 12-18.
- ŞİŞMAN, M. (2005), Eğitim Bilimine Giriş, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2001.
- ŞİŞMAN, M. (2014), Eğitim Bilimine Giriş, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- TAŞĞIN, Ö. (2006), "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okuyan Öğretmen Adaylarının Meslekî Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Kastamonu Eğitim Dergisi, 14(2), ss. 679-686.
- TEMİZKAN, M. (2008), "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(3), ss. 461-486.
- ÜNALDI, Ü. E. ve ALAZ, A. (2008), "Coğrafya Öğretmenliğinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi A.K. Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 26, ss. 1 -13.
- ÜSTÜNER, M. (2006), "Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, , Sayı 45, ss. 109-127.
- VARIŞ, F. (1988), Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:157, Ankara.
- WAGNER, L. A. (2009), Occupational Stress And Coping Resources of K-12 Probationary Teachers, Doctoral Thesis Dissertation, University of Denver, USA.
- YAPICI, M. ve Ş. (2013), "Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyona İlişkin Metaforları", Turkish Studies, 8(8), Ankara, ss. 1421-1429.

Macid YILMAZ

YÖK, Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına İlişkin Usul ve Esaslar,
http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/7052802 (17.02.2015)